

ב. מכתב מפתיע ממושרד התחבורה שהשלכותיו
יפורטו להלן

בניגוד לדין הפשוט כי חוב כספי אינו פוקע
מאליו [למעט שמיטה - כשהמלווה לא עשה
פרוזבול], כאן נודמן לידינו לאחרונה מכתב מפתיע
של משרד התחבורה, הבא כתשובה לשאלה האם
צריך לשלם על נסיעות עבר, ותשובתם הייתה
בזה"ל:

**"במידה ולא בוצע תשלום במהלך הנסיעה, אין
מחובתך לשלם בנסיעה הבאה.**

**יחד עם זאת, ברצוני להדגיש כי נוסע אשר לא
שילם תעריף נסיעה עלול להקנס כספית על ידי פקח
תחבורה."**

פירושה של תשובה זו היא, כי מבחינת משרד
התחבורה, אי תשלום נסיעה מהווה עבירה פלילית
של גזילה, אולם הוא אינו הופך את הנסיעה
שנעשתה ללא תשלום, כחוב כספי הניתן לתביעה
ע"י הרשויות.

**[יש להדגיש כי עדיין אין זה אוסר את החברות
לקבל תשלום על הנסיעה, וכפי שקבלתי מהמשרד
מכתב אחר בזה"ל: "בנושא תשלום עבור נסיעה
לאחר שזו בוצעה אשיבך, שניתן לבצע את התשלום
על ידי פניה ישירה אל החברה המפעילה את
השירות, על פי צו מצפוננו של הנוסע".]**

**וראה בהערה¹⁴⁸ הסבר למכתב זה מהיועץ
המשפטי, ומשא ומתן בזה.**

לעשות בענין זה כדרך תשובה¹⁴⁷, והדבר יפורט
בס"ד להלן בפרק זה.

¹⁴⁷ הנה בטעם לחיוב תשלום לאחר נסיעה שלא ברשות,
יש להקדים דעל אף דכתבנו לעיל שדינו כגזלן, מ"מ
צריך הוא לשלם את דמי השימוש, דעל אף שקיי"ל דכל
הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, ואינם צריכים לשלם
את דמי הגזילה שהשתמשו, מ"מ כבר כתב המחנ"א
(גזילה סי' י"ב) דזהו דוקא כשעשה מעשה קנין בחפץ
הנגזל, אך בשימוש בלא קנין בחפץ צריך להחזיר את
דמי מה שנשתמש, ועיין בדברי חיים (דיני הלוואה סי'
ס"ז) שהוכיח וביאר את דבריו.

אך מה שיש לדון בזה הוא מטעם דזה נהנה וזה לא חסר,
ומחמת כן לא יצטרך לשלם על מה שנהנה מהנסיעה
[וכמבואר בסי' שס"ג ס"ו]. אך אכן הביאו הפוסקים שם
דבכל מקום שמיחה בו שלא ישתמש ללא תשלום, יכול
הוא לתבוע לאחמ"כ שישלם, וכאן הרי החברות
מודיעות בפירוש שאין לעלות ללא תיקוף. אמנם יש
חולקים בזה וסוברין דאף בכה"ג פטור. ועיין נחל"ד
ב"ק דכא: בשם מוהר"ח מוואלוואזין זצ"ל.

מטעם נוסף ניתן לחייב, שכן לפי המבואר שם די אף
בחסרון קטן כשחורויתא דאשייתא בכדי לחייב את כל
ההנאה. וגם בנסיעה באוטובוס ישנו חיסרון מועט, אם
מחמת עיכוב הזמן המועט שמתעכב הנהג בעליית נוסע,
ואם מחמת תוספת צריכת הדלק מחמת הנוסע, ואם
מחמת הבלאי והצפיפות הנוצרים מחמת כל נוסע.

אך בזה יש לעיין, שכן ע"פ המבואר ברשב"א (ב"ק צו.
ד"ה אמר ר"פ) דבמטלטלין אין אומרים שמחמת פחת
קטן יצטרך לשלם את כל דמי ההנאה, אלא משלם
הפחת בלבד [ועיין בשער המלך (פ"ג מהל' גזילה ה"ט)
דמבואר מיניה דאף היכא שלא עשה קנייני גזילה סובר
הרשב"א דאין משלם כל ההנאה, ועיי"ש שהוכיח לפ"ז
דדעת התוס' אינה כהרשב"א, ואף במטלטלים אומרים
שצריך לשלם כל ההנאה].

אך באמת נראה כמש"כ הרה"ג דוד בריזל במאמרו (בית
אהרן וישראל קובץ רי"ח), שכאן החברה חיסרה את
הכל בעבור כל נוסע ונוסע, שהרי בעבור הנוסעים היא
הקימה את כל מערך ההסעים, וא"א לומר כאן זה נהנה
וזה לא חסר.

¹⁴⁸ בקשתי ביאור מהיועץ המשפטי של משרד התחבורה
להגיון שבדברים, וזהו תורף דבריו; במידה ובעיית

החובה לשלם בזמן הנסיעה עצמה ללא היתרים של נסיעה בהקפה].

ג. לאיזה חברות אין צורך להחזיר נסיעות כלל

במכתב שהובא לעיל סעיף ב' נעסוק תיכף להלן, אולם בראשונה יש מקום להביא שיש חברות המצהירות שאין כל עניין בהחזרה להן, ובהן פשוט וברור שאין צורך להחזיר שום נסיעה שנעשתה ללא תיקוף [אמנם חובה לציין, שגם בחברות אלו הדבר אינו מתיר נסיעה מלכתחילה ללא תשלום, ואדרבא, הדבר מוכיח כמה חשוב לתקף בזמן הנסיעה ולא לנסוע בהקפה, וכפי שנתבאר בארוכה לעיל פרק א' סעיפים ב' וג'].

(1) לחברת 'דן' ובנותיה, אין חובה להשיב נסיעות שלא שולמו בהן, כפי שנתבאר בהערה¹⁵⁰.

(2) לחברת 'נתיב אקספרס' / בית שמש אין להשיב נסיעות שלא שולמו, וכפי שנתבאר בהערה¹⁵¹.

¹⁵⁰ בחוזה של דן מתאריך 17/09/17 מוזכר במפורש שגם חברת 'דן' מקבלת תמריץ תיקוף, אולם כשיצרת קשר כמה פעמים עם פניות הציבור של החברה בקשר להחזרת חובות [עד שהממונה על פקידי פניות הציבור התפרץ לקו וגער בי שהפכתי למטרד..], כולם הבהירו שם שהם לא מקבלים תמריצי תיקוף וכל הכסף הולך לממשלה [והדבר תקף גם לחברות הבת 'דן בצפון' (מפעילת המטרונית בחיפה לשעבר) ולחברת 'דן בדרום'].

ואמנם נראה שהפקידים [כולל הממונה עליהם] אינם יודעים את החלק הכלכלי בחברה, אולם עכ"פ אלינו זה אינו נוגע, כיון שאף אם נאמר שהחברה מעוניינת גם בתשלום בדיעבד, הרי כאן הם אומרים להדיא שאינם מקפידים שיתקפו דרכם, ואף משמע מלשון תשובתם בע"פ שאין להם כל ענין בזה.

¹⁵¹ נציג החברה הסביר לי שמי שמחזיר חובות, הרי הוא מחזיר לממשלה ולא להם, ומבחינתם תמריץ התיקוף הינו רק בונוס ואינו כואב להם. ועל כן כל אחד יעשה מה שרוצה, מי שרוצה יכול לא להחזיר, כיון שהחוק לא מחייב על נסיעה שכבר בוצעה, ומי שרוצה יכול

יצוין שהדבר אינו מפתיע כלל את החברות, אשר גם הן מודעות לכך שהחוק מונע מהם לחייב נוסעים בתשלום לאחר נסיעה כזאת שכבר נעשתה ללא תשלום¹⁴⁹, והן אף מבהירות שגם לולי החוק, אין להן יכולת לתבוע נוסעים על נסיעות ללא תשלום, משום שאין להן יכולת לעקוב אחר נוסעים לאחר ירידתן מהאוטובוס.

לדברים מחודשים אלו יש משמעות גדולה המשליכה על כל נושא החובות בתחבורה הציבורית, וכפי שיבואר בפרק זה [בד בבד מתחדדת

התיקוף היתה של המפעיל [כגון מכשיר תיקוף תקול] הרגולטור אומר שאין צורך לתקף שוב [חד משמעי!], אולם במידה והבעייה היתה של הנוסע, משרד התחבורה אינו 'דורש' תיקוף למחרת, אך מבחינת "הישר והטוב" יש לזה מקום. ע"כ.

ושמעתי מהרב י. נ. לבאר את הדבר, שזהו משום שחוקי המדינה בנויים כך שיהיה ניתן לאכוף עליהם, ואם לא כן הרי זה כ'אות מתה' שמוטב שלא יכתבו אותה בחוק לבל יאבדו מערכם החוקים האחרים.

אמנם עדיין דברים אלו של היועץ המשפטי עדיין נשארים בקושיה, שאם כן מדוע כשאין מכשיר תקין באוטובוס יש צורך ב'פוטו' מתשלום, וכי כולם מקפידים על "הישר והטוב" בכדי שיהיה צורך לפטור אותם 'חד משמעי'?

וביותר צ"ע, שגם על מכשיר מקולקל קבלתי לאחרונה מכתב ממשרד התחבורה "תשלום עבור הנסיעה, לאחר שזו בוצעה, ניתן לבצע על ידי פניה ישירה אל החברה המפעילה את השירות, על פי צו מצפוני של הנוסע". ומכאן שגם במכשיר מקולקל שייך "הישר והטוב".

¹⁴⁹ וכך גם קבלתי מכתב מ'אגד': "אין התייחסות בחוק למקרה של אדם שלא שילם באוטובוס וירד מהנסיעה, יש התייחסות רק למקרה של אדם שלא שילם ונתפס ע"י המבקר.

לפיכך, לא קיים חוק רשמי המחייב החזר של נסיעה כזו וגם אם היה, לא היתה כל דרך לאכוף אותו, "חיוב הלכתי ומוסרי זה כמובן עניין אחר".

וכסגנון זה ביארו לי בע"פ גם שאר החברות.

הספק הראשון הוא האם הוראה זו של משרד התחבורה מחייבת את החברה?

[הגר"צ ברוורמן פשט את הספק כך: אלו הסוברים שאין שייך גזל בכספי המדינה, א"כ כאן זה יצא חומרה, משום שההוראות של המדינה אינן מחייבות את החברות, שזכותן לקבל כסף מהמדינה, ולמרות הנחיותיה לא מוחלות על דמי הנסיעה, ואילו הסוברים ששייך גזל בכספי המדינה, היות והחברה מקבלת מהמדינה סבסוד, א"כ היא אמורה לפעול לפי הנחיות משרד התחבורה, ולא לדרוש מהנוסעים חובות עבר].

הספק השני הוא האם אי דרישת חובות נחשבת למחילה?

ספק זה קיים לשני הצדדים של הספק הראשון, דהיינו, שבין אם נאמר שהחברה כפופה למדינה ואינה יכולה לדרוש את דמי הנסיעות שלא שולמו, ובין אם נאמר שהיא כן יכולה לדרוש, הרי בפועל, אין שום חברה הדורשת את הכסף.

השאלה היא, האם אי דרישת הכסף הרי היא כמחילת החברה על החובות [וכך דעת הגר"צ ברוורמן], או שעדיין אין מחילה וויתור של החברות על נסיעות שכבר התחייבו בהם בזמן הנסיעה בכפוף למשרד התחבורה, ואין סיבה שיפוגו מאליהם¹⁵⁴ [וכן דעת הגרמ"מ שפרן, עיין הערה¹⁵⁵].¹⁵⁶

¹⁵⁴ ובשונה ממכשיר תיקוף תקול שם החוב כלל לא נוצר בגלל הוראות משרד התחבורה.

¹⁵⁵ דעתו היא שהמכתב של משרד התחבורה אינו תקף כלפי מחילת החברות, כיון שהחברות אמנם אינן יכולות

(3) לחברת 'סופרבוס' אין להשיב נסיעות שלא שולמו, משום שהיא מבינה שמשרד התחבורה אוסר לקבל תשלום רטרואקטיבי [הגם שהיא טועה בכך, כפי שהובא לעיל סעיף ב' במכתב השני של משרד התחבורה].

(4) בכל החברות במקרים בהם היה ניתן לשלם עבור הנסיעה בתשלום מזומן בתוך האוטובוס¹⁵² [עד רפורמת 'דרך-שווה'], ולנהג לא היה עודף עד מכפלת 10 (פי 10) מסכום הנסיעה, שאז משרד התחבורה פוטר את הנוסע מתשלום, ובדומה למכשיר מקולקל¹⁵³.

ד. כמה ספיקות ע"פ הוראת משרד התחבורה כלפי החברות שלא ויתרו על החזרת דמי הנסיעות

כאמור בסעיף ב' המדינה קובעת שלמרות ואי התיקוף בנסיעה מהווה עבירה פלילית, לא נוצר בכך חוב כספי שניתן לגביה. לאור זאת ישנן כמה ספיקות אשר קובעות בנושא זה של החזרת חובות לחברות.

להחזיר, אולם רק על נסיעה ספציפית, דהיינו שהוא יודע את שעת הנסיעה שבה הוא נסע, בכדי שיוכלו לתת לו על כך קבלה עם פרטי הנסיעה הנכונה, אחרת הם לא מוכנים לקבל תשלום על נסיעות עבר.

¹⁵² היינו, בנוסע אזרח ותיק בכל הקווים בארץ, וזאת בהצגת אמצעי זיהוי של תמונה יחד עם פרטי הגיל, או לכל נוסע באזורי יהודה ושומרון בהם היה ניתן לשלם במזומן ולקבל הנחה של 50% שהוא זול יותר מאשר אם משלם ברכ-קו [כל זה היה תקף עד כעת עם כניסת הרפורמה החדשה 'דרך-שווה' בה תבטל לחלוטין אפשרות התשלום במזומן].

¹⁵³ כן נאמר לי בפגישה עם משרד התחבורה, ופשוט.